

NAGY LÁSZLÓ: ASSZONYFEJŰ FELLEG

Úgy tűnik, a költemény kulcsa az a megállapítás, hogy „az a győztes, ki mindig éhes”. A győztes kifejezés ebben a mondatban valami befejezetre, véglegesre utal, de az „éhes”, különösképp a „mindig éhes” ennek ellenkezőjére, a kimeríthetlenségre, a soha véget nem érőre. A feszültség, amely így támad, az egész költemény erőtere: ebben a végletességben alakul ki a metaforák valamennyi funkciója.

A győztes és az éhes viszonyában feltűnik a befejezetlenség, a nyitottság: az „éhes” megszünteti a „győztes” jelentését, míg a „győztes” képtelen arra, hogy önmagát véglegesnek tudja. Az ellentmondás éppen ezért tartós és ebben a vonatkozásban azonos azzal, amit Hérakleitosz így fogalmazott meg: „Csak a változás állandó.” Ezzel az egészen általános elvvel szemben itt közvetlenül emberi jelentésről van szó, sőt erkölcsi töltésű jelentésről. A „győztes” elsősorban etikai, magatartásbeli problémát vet fel: azt a morális feladatot, amely egybeesik az élet diktálta követelménnyel: maradj fenn; győztes csak maga az élet lehet.

Persze ez még negatív moralitás, a győzelem önmagában nem rendelkezik értékkel. Nagy László költeménye az értékért való küzdelemben válik elvont struktúrából az élet esztétikai kifejezésévé. „Soha engem sors ne tarts jól – a / jólakottak dögvészes partján / megfeketedik minden zászló” – írja, s nyilván arról beszél, ami a legfontosabb: az élet fekete zászlói helyett – mert ezek a zászlók is vannak, és lobognak, és alatta emberek menetelnek, akik ezt a zászlót hiszik, erre esküsznek – az életre van szükség mint egyetlen zászlóra.

Tehát az élet – zászló. A moralitás most még mindig negatív, de már tartalmas; most jöhet a tartalom megnevezése, hogy életre keljen ez az elvont hivatkozás. A kérdés az, hogy milyen legyen a győztes élet, az, amely nem dajkálja elégedetten önmagát. S miután a költő nem próféta,

hát pozitív eszmények megfogalmazása helyett a struktúra erőterét figyelni és a lehetséges funkciókat írja le, az élet pozitivitását az éhes-győztes struktúra működésében fedezi fel.

(A költemény olvasásából származó esztétikai élmény forrását nem kell a hasonlatokban keresnünk, mert akkor az egész szétesik és csak a képek üres szépsége marad. Kétségtelen, hogy ez a három sor: „fönn a kék hazában és, bennem / olajfavirágból szagosan / asszonyfejű felleg barangol” – a világ bármelyik költői antológiájában helyet kaphatna mint a költőiség példája. De Nagy László nem költői költő abban az értelemben, amint ezt a vers szabadságát hasonlatokban-asszociációkban megvalósító költőknél láthatjuk. Nagy László probléma-költő, ami azt jelenti, hogy költői alkata struktúrák teremtésének terhét rója rá, és ő, akár egy külső szubjektum, figyelni teremtményeinek életét, mozgását. Persze ezt az alkatot elfedi az a készsége, amely az asszociációkban is alkotásra biztatja. A címadás nála gyakran szintén pusztá rejtőzködés. Szent remete és ágáló bohóc: saját teremtményeinek rabja és árulója, mindig másról beszél, hogy mindig *arról* beszélhessen.)

Az éhes-győztes első funkciói a következők:

1. didergés-vágy
2. szedres remegés-lángcirkusz
3. nap kisüt – levél tapsol (fölvísít a virágok szája)

A költeményben most felbukkan az a metafora, amely a funkciókat egy meghatározott irányba perdíti: A költő, akár a teremtő, belenyúl az öntudatlan körforgásba, és arra kényszeríti az éhségét, hogy specifikus legyen, ne pusztá vágy, hanem a hiányból fakadó belső kényszer. A hiány – az élet hiánya, az élő érzi az élet hiányát, mert megtudja magáról, hogy éhes. Ha nem tudná, akkor csak éhes lenne, de miből születne a győzelem? „Évgyűrűkön át szakadásig / rostot feszít egy inger csigája” – szakad ki elemi erővel a funkciók közül éppen az, ami értelmessé teszi őket. Ezután az ön-maga számára értelmes élet himnuszát halljuk: „Kisüt a nap arany világa. / Ím, a teremtés álma dőzsöl, / szerelem int a fatetőről, / babonázó harangja bondul / besüt a szívbe, szédít, megráz / mágneses viharból vadabbul.”

(A vers szerkezetének egyik sajátossága az, hogy az erőter funkciói maguk is képesek önálló erőter létrehozására. Ilyen-

kor egy-egy funkciócsoport az asszociációs technikában keresi a maga értelmét, és meglepő módon oly eredményekhez jut, amelyek a struktúra alapvonalainak tisztázását is lehetővé teszik. Meglepő módon, mert a technika itt önálló, önmagában valósága azonban a költő törvényei szerint számunkra válóvá válik: „Igazért, szépért üző május / az emberfia gyönyöréül / kijelölsz annyi lehetetlent, / hogy képe belefehérül.”)

A himnusz az igaz és a szép egységének platóni tájaira vezet, ám most megjelenik az alapvető struktúra alapvető két oszlopa, az éhes–győztes ellentétpár mint az igaz és a szép egységének, azonosságának és különbségének törvénye. Az éhség – igaz, szép pedig maga a győzelem: éhesnek maradni, mindig éhesnek, hiszen az igaz és szép-éhség az évgyűrűk titka. A természet és az ember viszonyából asszonyfejű felleget születik, az életre éhes fellegből asszony támad, és az asszonyok fellegruhában táncolnak át idegeinken, ezeken a lassan kopó-rozsdásodó húrokon.

Nem, nem lehet most a halálra gondolni: ünnepelni kell, győzelmet ünnepelni, asszonyfejű fellegek úsznak, vigadni kell, nem számít, hogy az évgyűrűk már mások testeiben szaporodnak, belőlünk fakad minden évgyűrű, ahogy mi fakadunk mindegyikből, ünnepelni hát, himnuszt, új himnuszt, a szép és igaz tartalmas himnuszt.

(Nagy László egyik fontos költői eszközt, a személytelen és a személyes egybefonódását látjuk itt működés közben. Már az expozícióban is jelen van a költő, de csak egy kis személyes életkép erejéig, hogy azután átadja a szót a világnak, szabadon hagyja működni azt, ami működni tud. A vers utolsó részében a személytelen és a személyes összeolvad, megszűnik a szembenállás. Kérdés az, hogy létrejön-e a költői szintézis?)

Tartalmas himnusz? Annyi vereség után vannak-e még ilyenek, van-e valami pozitív erkölcs, van-e jó, amely szintetizálni tudná a szépet és az igazat? A költő, ha próféta lenne, akkor sem fogalmazhatná meg a kellés etikáját, hiszen ő költő. Traktátusok helyett: költői igazság, a költői gondolat végiggondolása. Nagy László nem ismeri *a* jót, csak tudja, hogy jó az, ha valaki, ha valakik éhe és szomszárja ezeréves. Mert él, és ez az ő győzelme.

És ez az egyetlen sor („éhem és szomjam ezeréves”) minden kétséget kizár: a költő tartozik valahová és ez az, ami jó. A győzelem-vereség struktúra helyett azért jön létre az éhség-győzelemé, amelyben a fennmaradás átkát és szenvedélyét kiáltja világra: „S mindig hiába győzve, belátom, / új szükség minden aratásom.”

1971